ArcheoBudaPest
Régészeti jelentések
Archaeological Reports

BUDAPESTI TÖRTÉNETI MÚZEUM
BUDAPEST HISTORY MUSEUM

ArcheoBudaPest 2020/44
ISSN 3094–1857
DOI https://doi.org/10.64602/ABP.2020.44
Felelős kiadó: Csorba László főigazgató
© Budapesti Történeti Múzeum
1014 Budapest, Szent György tér 2.

BUDAPEST, XVI. KERÜLET, NEMEZ UTCA (HRSZ. 118736/172)

Többlakásos épület építése

Lelőhely-azonosító: 66780

Kulcsszavak: középkor, Árpád-kor, település, falu, építési áldozat

BUDAPEST, DISTRICT XVI, NEMEZ STREET (PLOT NO. 118736/172)

Construction of a multi-apartment building

Site ID: 66780

Keywords: Middle Ages, Árpádian Age, settlement, village, foundation sacrifice

2019. március első hetében a Budapesti Történeti Múzeum megkeresését kapott régészeti megfigyelésére a XVI. kerület Budapesti út–Nemez utca–Levedi utca–Etelköz utca által határolt telken egy többlakásos, többszintes épület építéséhez. Tájékoztatásuk szerint a földmunka már készen volt, a területet nyitott állapotban lehetett megfigyelni.

A megfigyelést 2019. március 4-én Gyenes Gábor kezdte meg, aki egy, a sávalapozással tervezett épülettömbök által körbezárt udvar alatti, 3,70 méter mély, kb. 42×25 méter + rámpa alapterületű pincetömb kiásott gödrét találta a helyszínen. A metszetfalak tisztításakor a következő rétegsor volt dokumentálható: a munkagödör alsó régiójában meszes, agyagos, kagyló- és osztrigahéj-töredékeket tartalmazó üledék, illetve az erre települt sóderes-homokos dunai hordalék látszott. A jelenlegi felszín alatt bolygatatlan állapotban maradt a humuszréteg és az altalaj. Az eredeti, történeti korú terepszint a maival nagyjából azonos lehetett. A tisztítás során a metszetfalakban összesen 9 darab beásás kontúrja rajzolódott ki, ezek mindegyike elérte az altalajt. Négy objektumból állatcsont, és kevés Árpád-kori edénytöredék került elő. Az egyik beásás házhelynek tűnt, humuszos betöltésébe kevés vörös, égett patics-

In the first week of March 2019, the Budapest History Museum was contacted to conduct an archaeological observation on a plot in Budapest's District XVI, bordered by Budapesti Road, Nemez Street, Levedi Street, and Etelköz Street, where a multi-apartment, multi-storey building was planned. According to their information, the earthworks had already been completed, and the area was open for observation.

The observation began on March 4, 2019, under the supervision of Gábor Gyenes. At the site, he found the excavated pit for a basement structure—planned to be surrounded by buildings with strip foundations—measuring about 3.70 meters deep and covering an area of approximately 42×25 meters plus a ramp. Upon cleaning the profile walls, the following stratigraphy was documented: in the lower part of the pit, there was a layer of calcareous, clayey sediment containing fragments of shells and oyster shells, over which Danube alluvial deposits of gravel and sand were laid. The humus layer and subsoil remained undisturbed below the current surface level. The original historical ground level appears to have been roughly the same as the current one. During the cleaning process, the contours of nine pits were identified in the pro-

morzsalék is keveredett. (A későbbiekben, a feltárás során kiderült, hogy nem az.) A tűzhely nem látszott a metszetfalban. A gödrök leletszegénységét részben az indokolja, hogy bontásra nem, csak a metszetfal tisztítására volt mód. Az objektumok a pincetömb északkeleti, délkeleti és délnyugati metszetében jelentkeztek, a munkagödör délkeleti oldala felé sűrűsödtek. Valószínűleg a pincetömb területén is lehettek beásások.

A munkaterülettől délnyugatra, az Etelköz utca 7. alatt 2018-ban végzett megfigyelés során egy ismeretlen korú, leletanyag nélküli beásás került elő, ami a lelőhely ilyen irányú kiterjedésére utal. Az Örökségvédelmi Hatóság értesítése után helyszíni szemlére, és a további feltárási munkákkal kapcsolatos egyeztetésre került sor. A beruházó a márciusi események után Előzetes Régészeti Dokumentációt készíttetett a Várkapitányság Zrt.-vel, majd ezt követően június végén kezdtük meg az ásatást.

Az első ütemben a kiásott pincetömb déli oldalán végeztünk feltárást kb. 120 m^2-es területen. Itt vermet, egy földbeásott ház egy részét, és két ároknak a területre eső, egymással nagyjából derékszöget bezáró részletét tártuk fel. Ahogy az ásatás későbbi szakaszaiban is jellemző volt, elég kevés leletanyag, néhány állatcsont, és az Árpád-korra keltezhető kerámiatöredékek kerültek elő az objektumokból. (*1. kép*)

file walls, all reaching down to the subsoil. From four features, animal bones and a few ceramic fragments from the Árpádian Age were recovered. One of the pits appeared to be a house, with a humus-like fill mixed with a few small, red, burned clay fragments—though later excavation revealed it was, in fact, not a house. No hearth was visible in the profile wall. The scarcity of finds is partially due to the fact that only the profile walls could be cleaned, and no full excavation was possible. The features were found in the northeastern, southeastern, and southwestern sections of the basement profile, clustering toward the southeastern side. It is likely there were additional pits in the area covered by the basement.

In 2018, an observation at 7 Etelköz Street, southwest of the current site, revealed an undated, findless pit, suggesting the archaeological site extends in that direction. After notifying the Heritage Protection Authority, an on-site inspection and coordination regarding further excavation work took place. Following the March developments, the investor commissioned the Várkapitányság cPlc. to prepare a Preliminary Archaeological Documentation, and excavation began at the end of June.

In the first phase, excavation was carried out on the southern side of the already-dug basement pit, cov-

1. kép: Kisméretű, földbe mélyülő épület déli oldala kibontás után (Fotó: Takács Ágoston)

Fig. 1. Southern side of a small semi-subterranean building after excavation (Photo by Ágoston Takács)

A második ütemben szeptember közepén a pincegödör rámpa felőli (északi) részén, a rámpa két oldalának lehumuszolásával, majd feltárásával folytattuk a mun-

ering about 120 m^2. A pit, part of a semi-subterranean building, and two sections of ditches intersecting at nearly right angles were uncovered. As in later stages,

kát. Itt elszórtan hat árok-részletet találtunk. Ezt követte egy keskeny sávban a keleti–délkeleti oldal feltárása. Ekkor derült ki, hogy a nyáron feltárt rész kimarkolásánál túlbontották a gödröt, ezzel megsemmisítve a félig feltárt veremházat. Ezen a területen egy újabb árokszakasz, valamint kilenc további verem került napvilágra. A területen egy különleges objektum is előkerült: egy szájjal lefelé fordított edény töredéke, amelyben két vas késpengét is találtunk. Sajnos az edény felül lévő része (feltehetően már jóval korábban) megsemmisült, így a valószínűsíthetően áldozati edénynek csak a felét sikerült kiemelnünk. Körülötte más régészeti jelenséget nem találtunk. (*2. kép*)

A harmadik ütemben, október végén került sor a keleti oldal teljes maradék részének feltárására. Ekkor kezdett kirajzolódni az árkok rendszere, amelyek a teljes területet merőleges raszterben behálózták. Itt a korábban megtalált árkok folytatásain kívül további két árkot tártunk fel: egy széles, sekély munkagödröt, amelyben két őrlőkövet is találtunk, valamint tizenhárom további, változatos szélességű és mélységű vermet. (*3. kép*)

2020 májusában a terület nyugati oldalán folytattuk az ásatást a negyedik ütemmel. Az előzetes megegyezés alapján a lépcsőház kiugró tömbjéig teljes felületű feltárást végeztünk, onnantól északra pedig csak az épület sávalapjainak vonalában tártuk fel a területet. A felület déli részén nagyobb sűrűségben voltak az objektumok, míg észak felé egyre kevesebb mutatkozott. A feltárt terület déli sarkában kb. 2,5×2,5 méter alapon only a few finds were recovered: some animal bones and Árpádian-age ceramic fragments. (*Fig. 1*)

In the second phase, beginning mid-September, excavation continued on the northern side of the basement pit near the ramp by stripping the humus on both sides of the ramp. Here, six scattered ditch segments were found. This was followed by excavation in a narrow strip along the eastern–southeastern edge. It turned out that during the summer excavation, the pit had been over-dug, destroying the partially excavated semi-subterranean building. In this area, a new ditch section and nine additional pits were discovered. A unique find also appeared here: a fragment of an upside-down vessel containing two iron knife blades. Unfortunately, the upper part of the vessel (likely destroyed much earlier) was missing, so only half of what was likely a sacrificial vessel could be recovered. No other archaeological features were found around it. (*Fig. 2*)

2. kép: Építési áldozati edény töredéke (Fotó: Takács Ágoston)
Fig. 2. Fragment of a sacrificial vessel (Photo by Ágoston Takács)

In the third phase, at the end of October, the remaining eastern section was fully excavated. At this point, the system of ditches began to take shape, crisscrossing the entire area in a perpendicular grid. In addition to the previously found ditches, two more were uncovered: one wide, shallow work pit containing two millstones, and thirteen additional pits of varying sizes and depths. (*Fig. 3*)

In May 2020, the fourth phase took place on the western side of the site. Based on prior agreement, full excavation was carried out up to the edge of the planned

3. kép: Munkagödör őrlőkövekkel (Fotó: Takács Ágoston)
Fig. 3. Work pit with millstones (Photo by Ágoston Takács)

területű objektumot találtunk egy nagyjából egy méter hosszú nyúlvánnyal. A jelenség valószínűleg veremház lehetett, azonban a korábban feltárthoz képest semmifelé leletanyag, illetve oszlophely sem mutatkozott. Ezenkívül korábbi árkok folytatásait, valamint négy további gödröt találtunk.

A leletanyag előzetes megfigyelése alapján megállapítható, hogy a telep az Árpád-korban, feltehetően még a tatárjárás előtt létezehetett. Elképzelhető, hogy épp a mongol invázió vetett neki véget. A terület ezután évszázadokon keresztül mezőgazdasági művelés alatt volt, ennek köszönhetően maradtak meg a feltárt objektumok, illetve ennek köszönhető azok felsőbb részeinek pusztulása is. Az ásatáson háborúra vagy erőszakos eseményekre utaló jelet nem találtunk. Ez arra utal, hogy a területet elhagyták. Felmerült, hogy a telep esetleg megegyezik az oklevelekben Cinkotával határos Nemes vagy Nagyos falvak valamelyikével, amelyek feltehetően a tatárjárás során néptelenedtek el.

Résztvevők: Takács Ágoston régész, Gyenes Gábor régésztechnikus, Viemann Zsolt geodéta

Takács Ágoston

staircase extension; north of this point, only along the building's strip foundation lines. Features were denser in the southern portion, gradually thinning toward the north. In the southern corner of the excavated area, a roughly 2.5×2.5 meter feature with a 1-meter-long extension was found. It was likely another semi-subterranean building, but unlike the earlier one, no finds or postholes were identified. Additionally, continuations of earlier ditches and four more pits were discovered.

Based on preliminary observation of the artifacts, it can be concluded that the settlement likely existed during the Árpádian Age, possibly even before the Mongol invasion. It is conceivable that the Mongol attack ended its occupation. The area was used for agriculture for centuries afterward, which both preserved the features and caused the destruction of their upper portions. No evidence of war or violent events was found during the excavation, suggesting the site was abandoned. It has been proposed that this settlement might correspond to one of the villages called Nemes or Nagyos, mentioned in medieval charters as neighboring Cinkota, and possibly depopulated during the Mongol invasion.

Contributors: Ágoston Takács (archaeologist), Gábor Gyenes (archaeological field technician), Zsolt Viemann (surveyor)

Ágoston Takács